

Majewski, Erazm

Biblioteka badacza starożytności przeddziejowych

Światowit 1, 112-117

1899

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

BIBLIOTEKA

badacza starożytności przeddziejowych.

Prahistorya jest nauką młodą. Liczy zaledwie kilka dziesiątków lat przeszłości, ale zdobyła już zaszczytne miejsce w szeregu nauk. Poświęca się jej z zapałem liczny zastęp uczonych miary pierwszorzędnej.

Jeśli ma być traktowana poważnie, wymaga ona specjalnego przygotowania, które polega na znajomości tego, co już zdziałano na tej niwie *).

Zakres archeologii przeddziejowej jest bardzo obszerny. Z jednej strony graniczy ona z obszarem archeologii historycznej, z drugiej stanowi część antropologii fizycznej i etnologii.

Przed badaczem zamierchłej przeszłości muszą stać dziś otworem nietylko tajniki antropologii i etnologii, ale nawet lingwistyki porównawczej. Wtedy obraca on się swobodnie na obszarze swej specjalności i ocenia wszechstronnie wszystko, co ma związek z odległą przeszłością.

Przedmiotem właściwym prahistoryi jest ów najpierwotniejszy żywioł kulturalny, który ogarniał ongi całą kulę ziemską, o ile była przez ród ludzki zamieszkaną. W zaraniu naszego świata wszystko było przeddziejowe. Dopiero z tego poziomu wznoszą się kolejno, niby wyspy z powierzchni morza, najdawniejsze ogniska kultury wyższej, które stanowią przedmiot badań archeologii historycznej.

Nierówny i powolny postęp grup ludzkości sprawił, że nawet wtedy, gdy pewne ogniska o wyższej kulturze weszły już dawno w okres dziejowy, gdzieindziej rozpościerał się jeszcze żywioł przedhistoryczny. Tak i u nas było.

Przebrzmiały już przecież dzieje Egiptu, kwitły w najlepsze cywilizacye południowo-europejskie, a w Europie środkowej trwała jeszcze czas jakiś niezmacona prawie kultura przeddziejowa.

Nie pozostawiła ona po sobie żadnych wspomnień, prócz bezimiennych szczątków rzeczowych. I te więc czasy, stosunkowo niedawne, oraz dla

---

*) Jako amatorstwo może być uprawianą przez każdego ogólnie wykształconego człowieka. Kto przeczytał choćby parę dobrych podręczników archeologicznych, ten nie zmarnuje już przygodnego odkrycia, może tworzyć kolekcye, pożyteczne dla nauki, gromadzić materyał do badań ściśle naukowych, choć do postępu nauki samodzielnie nie może się dziś przyczyniać.

innych okolic ziemi historyczne, dla naszej są jeszcze przeddziejowemi i należą do zakresu naszej nauki. Dopiero gdzie się zaczyna historia tam kończy się prahistorya.

Wspomniałem wyżej, że dla prahistoryka nie może być obojętną nawet lingwistyka porównawcza. Jest to zupełnie zrozumiałem.

Prócz martwych szczątków rzeczowych, które są głównym przedmiotem badań archeologii przeddziejowej, jest jeszcze jedna żywa pozostałość z odległej, bezimiennej przeszłości: mowa ludzka. Lingwistyka porównawcza to także archeologia, tylko mowy ludzkiej. Docieka ona nietylko początków mowy, ale i stosunku wzajemnego języków. Dziś stała się ona ważną pomocnicą w badaniu i odtwarzaniu przeddziejowej przeszłości.

Nauki niemożna parcelować, jak to czynimy z kawałkiem gruntu. Granice sztuczne musieliśmy przeprowadzić dla ułatwienia podziału pracy. Ale z postępem granice te znikają, a poszczególne działy zlewają się w harmonijną całość. Nauka, jak mówi Wiesner *), występuje przed nami jako jedna wielka całość, a jej części, w swych stosunkach wzajemnych, jako narządy jednego organizmu. Dla tego to, przez etnologię, sięga prahistorya nawet na pole językoznawstwa.

Wiele już zdobyto ważnych wiadomości w tej wspólnie, ale więcej jest do zdziałania.

Obowiązkiem pracownika, zabierającego się poważnie do badania przeddziejowej przeszłości kraju własnego jest poznanie wybitniejszych przynajmniej dzieł, z szeregu tych, jakie składają się na całokształt naszej nauki.

Dla ułatwienia, podaję tutaj ważniejsze prace, uznanej powszechnie wartości,—prace które były, a po większej części są jeszcze drogowskazami na tej niwie.

Wyliczam je w odwrotnym porządku chronologicznym, bo najlepiej jest poznawać dzieła nowsze, które powstały na gruncie, przygotowanym przez poprzedników. Mniej w nich domysłów i luk, a wyniki oparte są na większej masie obserwacyj i zdobyczy naukowych.

Nauka nasza kształciła się i przekształca szybko. Dziesiątek lat wiele zmienił w dawnych zapatrywaniach. Jedne hipotezy obalił, inne poparł nowymi faktami.

Dopiero poznawszy najnowsze prace z ostatnich lat piętnastu, można sięgnąć do dawnych, które wykażą nam drogi, po których szła nasza nauka, doskonaląc się bezustannie.

---

*) Prof J. Wiesner, botanik, p. Mowa jego. Wszechśw. Nr 52 1898 r.

Podzielimy naszą bibliotekę na kategorie: na archeologię czasów najodleglejszych (t. j. epoki kamienia) i na archeologię czasów późniejszych (t. j. epoki kruszców). Potem, dając szereg dzieł, dotyczących różnych specjalnych zagadnień, przejdziemy do wskazania prac, poświęconych antropologii, etnologii w drobnej części stosowanej do prahistorii, wreszcie, lingwistyce, o ile wkracza w naszą dziedzinę.

Nie będzie to wszystko, tytułów wyliczyliby można łatwo i pięć razy więcej, ale będzie wszystko, co lepsze, co przedewszystkiem poznać warto i należy. Kto zresztą przeczyta kilka dzieł przytoczonych, sam już trafi dalej i pokieruje się własnym wyborem.

Co do naszej własnej literatury, nie wolno nam jej zbywać ogólnikami. Powinniśmy wiedzieć dokładnie kto, nad czem i kiedy pracował.

Nie jest ona nawet tak uboga, jakby się to na pozór zdawać mogło. Niewidoczna jest tylko, bo przeważnie rozproszona po pismach peryodycznych i rocznikach naukowych. Wprawdzie znaczna jej część należy już do dziejów nauki, ale, jako jedyny materiał podstawowy swojski, musi być uwzględniana.

Nie mamy dotąd dokładnej bibliografii archeologicznej, wszelkie więc poszukiwania źródeł są uciążliwe. Brakowi temu naprędce postarał się zaradzić p. Szczęsny Jastrzębowski. Zebrał on skrzętnie dla naszego rocznika znaczną część tego, co u nas napisano. Pracę tę znajdzie czytelnik niżej, w dziale bibliografii. Uwalnia nas ona od wyliczania tutaj dzieł polskich.

Nie jest to bibliografia skończona. Źródła, któremi autor, zamieszkały w Radomiu, nie rozporządzał, są pominięte, ale te łatwiej będzie uzupełnić, gdy raz początek jest zrobiony. Autor przyrzekł nam nadesłać dokończenie, skoro tylko okoliczności pozwolą mu na korzystanie z bogatych bibliotek.

Choć więc jeszcze niezupełna, praca to bardzo pożyteczna, bo jednym rzutem oka pozwala objąć prawie cały nasz dorobek na polu pradziejów ojczyństw.

a) Epoka kamienna.

Müller S. Nordische Alterthumskunde (niemiec. przez Jireczka). Strasburg 1897.

Fraipont I. Les cavernes et leurs habitans. Paris 1896.

Koenen K. Gefässkunde. Bonn 1895.

Müller S. Système préhistorique du Danemark, 1888—95.

Radimsky u. Hoernes. Die neolitische Station von Butmir. Wien 1895.

Mortillet G. et A. patrz dział b).

Montelius O. Les temps préhistoriques en

Suede et dans les autres pays Scandinaves (trad. p. S. Reinach) Paris 1895.

Piette E. Notes pour servir à l'histoire de l'art primitif. (l'Anthropol.). Paris 1894.

Götze A. Die Gefässformen und Ornamente der neolithischen schnitzverzierten Keramik. Jena 1891.

Cartailhac E. La France préhistorique Paris 1889.

Lindenschmidt L. Handbuch der deutschen Alterthumskunde.

Braunschweig 1890—89.

- Quatrefages A.** Races humaines.
Paris 1887.
- Baier.** Die Insel Rügen nach ihrer archäologischen Bedeutung. Stralsund 1880.
- Montelius G.** Die Kultur Schwedens in vorchristlicher Zeit (niemiec. przez Apela).
Berlin 1885.
- Mortillet G.** Le préhistorique antiquité de l'homme.
Paris 1885.
- Rau Ch.** Prehistoric fishing.
Washington 1884.
- Joly.** Der Mensch vor der Zeit der Metalle
Leipzig 1880.
- Bertrand A.** Archéologie Celtique et gauloise.
Paris 1876.
- Evans J.** Stone implements of Great Britain.
London 1872.
- Worsaae.** Danmarks Oldtid. 1843. Wyd. niemiec.: „Dänemarks Vorzeit“.
Kopenhagen 1844.

b) Epoka kruszców.

- Montelius O.** Le civilisation primitive en Italie. 1805.
- Naue.** Die Bronzezeit in Oberbayern.
München 1894.
- Richly.** Die Bronzezeit in Böhmen.
Wien 1894.
- Much. M.** Die Kupferzeit in Europa.
Wien 1886—Jena 1893.
- Hampel A.** bronzkor emlekei Magyarhónban.
Budapest 1892.
- Hoernes M.** Die Urgeschichte des Menschen.
Wien 1892.
- Montelius O.** Die Bronzezeit im Orient und in Griechenland (Archiv f. Anthr.)
Braunschw. 1892—93.
- Beck L.** Geschichte des Eisens.
Braunschweig 1890.
- Hostmann Ch.** Studien zur vorgeschichtlichen Archaeologie. Braunschw. 1890.
- Lindenschmit.** Altertümer unsrer heidnischen Vorzeit. 1 t. Mainz 1858—90.
- Siret H. et L.** Les premiers âges du métal.
Anvers 1887.
- Gross.** La Tène, un oppidum helvète.
Paris 1886.

- Undset I.** Das erste Auftreten des Eisens in Nordeuropa (po niemiecku).
Hambrug 1882.
- Mortillet G. et A.** Musée préhistorique (100 photogravures). Paris 1881.
- Hildebrand H.** De förhistoriska folken i Europa.
Stockholm 1880.
- Undset I.** Etudes sur l'âge de bronze de la Hongrie.
Christiania 1880.
- Chantre E.** Age du bronze. Paris 1875—76.
- Thurnam.** On ancient British barrows.
London 1873.
- v. Sacken.** Das Grabfeld von Hallstatt in Oberösterreich.
Wien 1868.
- Helbig.** Die Italiker in der Poebene.
Leipzig 1879.
- Montelius O.** Patrz dział a).

c) Różne specjalniejsze.

- Schlieman H.** Tiryns. Leipzig 1886.
- Waldmann F.** Der Bernstein im Altertum.
Fellin 1883.
- Oppert J.** L'ambre jaune chez les Assyriens.
Paris 1880.
- Schliemann H.** Ilios. London 1880.
- Helbig W.** Osservazioni sopra il commercio dell'ambra.
Roma 1877.
- Sadowski J.** Drogi handlowe greckie i rzymskie przez porzeczka Odry, Wisty, Dniepru i Niemna do wybrzeży morza bałtyckiego (Pam. Ak. Um. III).
Kraków 1876.
- Lenormant Fr.** Premières Civilisations.
Paris 1874.
- Olshausen.** Leichenverbrennung (Verh. d. Berl. Ges. Anthropol. u. Urg.). 1892.
- Cartailhac E.** L'incinération des morts à l'âge de pierre (Mat. p. l'hist. de l'hom.).
Paris 1888.
- Helbig W.** Das Homerische Epos.
Leipzig 1887.

d) Botanika i zoologia.

- Buschan G.** Vorgeschichtliche Botanik der Cultur- u. Nutzpflanzen. Breslau 1895.
- De Candolle A.** Der Ursprung der Culturpflanzen (niem. p. Goeze). Leipz. 1884.
- Hehn V.** (patrz. dział g).

e) Dzieje kultury.

- Sampson.** Primitive man. Boston 1890.
Ursini-Scuderi. La preistoria umana.
 Palermo 1890.
Verneau. L'enfance de l'humanité.
 Paris 1890.
Reich E. History of Civilisation.
 Cincinnati 1889.
Honegger J. Allgemeine Kulturgeschichte.
 Leipzig 1882—86.
Zaborowski. L'homme préhistorique.
 Paris 1878.
Hellwald u. Baer. Der vorgeschichtliche
 Mensch. Leipzig 1874.
Krause K. C. Das Urbild der Menschheit.
 2 wyd. Göttingen 1851.

f) Antropologia.

- Ranke.** Der Mensch. Leipzig 1893.
Matiegka I. Crania bohémica. Praga 1891.
Kopernicki I. Kilka prac w Zbiorze wiad.
 do Antrop. kr. 1875—89.
Hovelacque et Hervé. Précis d'anthropologie
 Paris 1882.
Topinard P. Elements d'anthropologie.
 Paris 1884.
Verneau R. Les races humaines. Paris.
Quatrefages et Hamy. Crania ethnica.
Hovelacque. Les races humaines.
 Paris 1882.
Broca. Instructions craniologique. 2 wyd.
 Paris 1879.
Roberts. A manual of antropometry.
 London 1878.
Hölder H. Zusammensetzung der in Würt-
 temberg vorkommenden Schädelformen.
 Stuttgart 1876.
Hamy E. T. Précis de Paléontologie hu-
 maine. Paris 1870.
Le Hon. L'homme fossile. Paris 1868.
Ecker A. Crania Germaniae meridionalis.
 Freiburg 1866.
His und Rüttimeyer. Crania Helvetica.
 Basel 1864.

g) Etnologia i lingwistyka.

- Hehn V.** Kulturpflanzen u. Haustiere in
 ihrem Uebergang aus Asien, 6 wyd.
 Berlin 1894.
Brunnhöfer H. Urgeschichte der Arier in
 Vorder- u. Centralasien Leipzig 1893.
Krzywicki L. Ludy. Zarys antropologii
 etnicznej. Warszawa 1893.
Lefevre. Les races et les langues.
 Paris 1893.
Taylor E. B. Cywilizacya pierwotna. Ba-
 dania rozwoju mitologii filozofii, wiary,
 mowy, sztuki i zwyczajów, przekład
 Kowerskiej z dodatkami J. Karłowicza.
 2 tomy. Warszawa 1896.
Schmidt J. Die Urheimat der Indogermanen
 u. das europ. Zahlssystem. Berlin 1890.
Schrader O. Sprachvergleichung und Ur-
 geschichte, 2 wyd. Jena 1890.
Le Bon. Les premières civilisations.
 Paris 1889.
Taylor C. I. The Origin of the Aryans.
 London 1889.
Poesche T. Die Arier. Jena 1878.
Pictet A. Les origines Indo-européenes ou
 les Aryas primitifs. Paris 1877.
Foerstemann E. Geschichte des deutschen
 Sprachstammes. Nordhausen 1874.
Sonne W. Zur ethnol. Stellung der Griechen.
 Wismar 1869.
Niederle L. Lidstvo v dobe przedhisto-
 rické. Praga.
Brugmann K. Grundriss der vergleichenden
 Grammatik.
Buschan patrz *d*).
De Candolle, patrz *d*).
- h) Słowiańszczyzna.**
- Mucke E. Dr.** Die Slavischen Ortsnamen
 der Neumark. Landsberg 1898.
Kalina A. O ludach aryjskich i o pierwot-
 nej ich ojczyźnie (Lud). Kraków 1895.
Kuehnel. Die slavischen Ortsnamen in Me-
 klenburg-Strelitz. Strelitz 1881—83.
 — Die Slavischen Orts- u. Flurnamen
 der Oberlausitz. Leipzig 1891.

- Weisker G.** Slavische Sprachreste, insbes Ortsnamen aus dem Havellande.
Rathenow 1860 i 1896.
- Miklosich.** Etymologisches Wörterbuch der Slavischen Sprachen. Wien 1886.
- Leskien A.** Die Declination im Slavisch-Litauischen u. Germanischen.
Leipzig 1876.
- Hassenkamp R.** Über den Zusammenhang des lettoslaw. u. Germanisch. Sprachstammes. Leipzig 1876.
- Dzieduszycki W.** Wiadomości starożytnych o geografii ziem polskich (14 map). Rozpr. hist.-fil. t. XIX 1887. str. 141 do 404.
- Hanusz J.** O dobie litewsko-słowiańskiej w stosunku do prajęzyka indoeuropejskiego (t. XI Rozpr. wydz. filolog. Ak. Um.). Kraków 1885.
- Buschan G.** Germanen und Slaven. Münster 1890.
- Hellwald.** Die Welt der Slaven. Berlin 1890.
- Niderle L.** O puvodu slovanu. Praga 1896.
- Hey G.** Die Slavischen Siedelungen im kg. Sachsen. mit Erklärung ihrer Namen. Dresden 1893.
- Schmaler.** Die slavischen Ortsnamen in der Oberlausitz u. ihre Bedeutung. Bautzen 1867.

Czasopisma najważniejsze :

- Zeitschrift für Ethnologie.* Organ der Berl. Gesell. für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte, redact. A. Bastian, R. Virchow A. Voss. Berlin.
- Verhandlungen* der Berliner Gesell. für Anthr. Ethnol. und Urgeschichte. Redigirt von Rudolf Virchow. Berlin.
- Archiv für Anthropologie.* Organ d. Berl. Ges. für A. E. und. Urg. Braunschweig.
- Mittheilungen* der Anthropologischen Gesellsch. Wien. Red. Hauer, M. Much, I. Szombathy, Toldt, Wahrmann, Heger. Wien.
- Centralblatt* für Anthropol. Ethnol. und Urgesch. Herausgegeben von Dr G. Buschan. Breslau.
- L'Anthropologie.* Red. Boule, Verneau. Paris.
- Revue mensuelle* de l'Ecole d'Anthropologie. Publiée par les Professeurs. Paris.
- Congres internationaux* d'anthropologie et d'archeologie préhistorique
- Materyały antropologiczno-archeologiczne.* Wyd. przez Krak. Akademię Umiejętn. Kraków.
- Pamatki archaeologicalke a mistopisne.* Praga.
- Записки Императорскаго Русскаго Археологическаго Общества.* Petersburg

Pełniejszy wykaz wydawnictw peryodycznych, obejmujący blisko 60 tytułów, podałem w „Drobnych pracach i notatkach z dziedziny archeologii przedhistorycznej i etnografii“ na str. 125-ej.

Erasm Majewski.